

A SAVREMENOST 1976. 4. SZÁMA

Tartalom: Politikai események — Tanácskozások: A Vajdasági Kommunista Szövetség időszzerű eszmei-politikai feladatai a társult munkában — Bevezető előadások: Stevan Doronjski: A Kommunista Szövetség a társult munkában; Živan Marelj: A dolgozó társult munkajogaiból eredő kötelességének teljesítésével és felelősségével kapcsolatos időszzerű eszmei-politikai kérdések. — Szemelvények a következő felszólalók vitájából: Mile Nikolić, Bogdan Simendić, Kis Gyula, Venyige József, Sreta Stajić, Milan Vujin, Dušan Alimpić, Beretka Sándor, Josip Broštean, Losonci Ernő, Major Nándor, Milić Bićanin, Milan Mali, Radovan Vljaković, Rudi Sova. A politika elméleti értelmezése — Anton Vratuša: A társult munkáról szóló törvény, valamint a munka és az ember felszabadításáért folyó harc; Aleksandar Fira: A munkásönigazgatás megvalósítása a társult munkában; Najdan Pašić: A nemzetiségi kérdés történelmi és időszzerű szempontjai, Adalékok A Társult munkáról szóló törvénytervezet megvitatásához Marijana Pajvančić: Társultmunka-alapszervezet alakítása az oktató-nevelő és tudományos-kutatómunkával foglalkozó társultmunka-szervezetekben; Milan M. Miladinović: Személyi és kollektív felelősség: A társult munkáról szóló törvénytervezetben; — A gyakorlatban szerzett tapasztalatok. Branislav Egic és Vučina Ščekić: A zrenjanini gyári könyvtárhálózat létrehozásában és fejlesztésében szerzett tapasztalatok; Milan Ninković: A munka szerinti javadalmasítás elvének megvalósítása a Mitrosban; — Vélemények és nézetek. Dragoje Žarković: A természeti környezet társadalmi újratermelése; Vladimir Milić: A jugoszláv társadalom összetételében történt változások szociális szempontból nézve; Milan Podunavac: Az önigazgatás és a küldöttség elve; Dragi Milenković: A nemzetek, nemzetiségek és a kultúra Lenin forradalmi eszméiben; Milo Bošković: A nagybolgár nacionalizmus néhány szempontja és példái; Dragan Pejić: Munkaszokások a társult munkában; Vidoje Konjik: A forradalmi hagyományok ápolása Vajdaságban; — Ismertető. Nada Bregun: „Socijalizam” 1976/4. száma; Jovan Gagrica: Marksistička misao 1976/3. száma, Bajagić Veronika: Létünk 1975/3—4. száma; Jovan Miljuš: JSZSZK gazdasági rendszerének funkcionálása (A gazdasági rendszerünk funkcionálása témakörű tanácskozás ismertetése); Milan Milanović: Társzerzők: A fejletlenek gazdagsága, Borba Lapkiadó Vállalat, Belgrád, 1975; Radivoj Stepanov; Blažo M. Perović: Az önigazgatás, mint a proletárdiktatúra megnyilvánulási formája, Veljko Vlahović Munkás-egyetem, Szabadka, 1975.

A Savremenost 4. száma időszerű társadalmi-politikai problémákról kínál sokrétű ismeretet az olvasónak. A szerzők többségét a társult munka és A társult munkáról szóló törvénytervezet, a tervezettel kapcsolatos teendők, elméleti és gyakorlati feladatok, akciók foglalkoztatják. Ezenkívül még több érdekes témáról is olvashatunk: környezetvédelemről, munkaszokásokról, nemzetiségi kérdésekről stb.

Először Stevan Doronjski „A Kommunista Szövetség a társult munkában” című írását körvonalazzuk.

Az öngazgatási társadalmi-politikai viszonyok fejlődése, amelyeken az öngazgatási társult munka rendszere alapszik, megköveteli a társult munka minden elemének kiépítését és afirmációját. Ez azt jelenti, hogy mindenhol, ahol az eszközök és munka társítására kerül sor, következetesen az öngazgatási viszonyok fejlesztésén kell munkálkodni. Csak így lehet elérni, hogy az öngazgatás hatékony társadalmi-gazdasági rendszer legyen.

A fejlődés mostani szakasza nem mentes különböző ellentmondásoktól. Ezek a társult munkában különféleképpen nyilvánulnak meg. Nem ármíthatjuk magunkat azzal — mondja a szerző —, hogy integrációval, meg egyezésekkel, megállapodásokkal megszüntethetjük ezeket az ellentmondásokat.

Minden akció sikerének alapja a helyzet helyes és tárgyilagos felmérése. Megállapíthatjuk, hogy társadalmunk fejlődésében jelentkező ellentétek két csoportba sorolhatók. Az egyik csoportot azok képezik, melyek leküzdéséhez hosszabb időre lesz szükség. Ezek szükségszerűen a termelőerők és a társadalom fejlődésének velejárói, állandóan kiújulnak és újratermelődnék. Ilyenek például az árutermelés és az értéktörvény hatására létrejövő ellentmondások, a munka szerinti javadalmazás elvéből fakadó ellentétek, az öröklött gazdasági-szociális struktúrából eredő ellentmondások és a társadalmi munkamegosztásból eredő ellentétek.

A másik csoportba azok az ellentmondások tartoznak, melyek közvetlen akadályt jelentenek az öngazgatási viszonyok fejlesztésében. Az ezek elleni harc elsődleges feladatunk és ez egyben az öngazgatásért vívott harcunk is.

A munkástól elidegenített társadalmi újratermelés, amely még mindig érezhető, az ellentmondások egész sorozatának forrása.

Az említett ellentmondások az átmeneti időszak kísérő jelenségei egy gazdasági — és kulturális téren elmaradott, soknemzetiségű országban.

Arról egyáltalán nem lehet vitázni — állapítja meg a szerző —, hogy léteznek-e ellentmondások vagy sem. Csupán arról lehet szó, hogyan, mi módon megoldani a felvetett kérdéseket, milyen társadalmi akciókra van szükség. Az akciókhoz elengedhetetlen anyagi feltételek megvannak és ezeken alapszik a KSZ általános politikai irányvonala is.

A munka öngazgatási társításával, olyan feltételeket teremtünk társadalmunkban, melyek a munkásosztály számára lehetővé teszik, hogy saját maga, minden közvetítő nélkül, öngazgatási megegyezésekkel és megállapodásokkal oldja fel az ellentmondásokat.

Forradalminak csak azt a társadalmi akciót nevezhetjük, mely közvetlenül és konkrétan a társadalmi viszonyokat a társult munka javára változtatja.

A munkásosztály újabb hatékony fegyvert kapott A társult munkáról szóló törvénnyel. Meg kell azonban jegyezni, hogy ez a törvény önmagában nem old meg mindent. Nem szavatolja a fejlődést, hanem csak egy keretet és mechanizmust biztosít az öngazgatási viszonyok fejlesztéséhez a társult munka minden területén.

Az a forradalmi átalakulás, mely során a munkásosztály nevében gyakorolt hatalom magára a munkásosztályra száll át, nem valósítható meg egyes munkások spontán akciójával. Ennek értelmében a munkásosztály társadalmi-politikai szervezettsége és tevékenysége az öngazgatás megvalósulásának és továbbfejlesztésének szükségszerű feltétele.

A KSZ aktivitásának súlypontja áttevődik a társult munkába, mert ez lett a döntés központja. Mindattól, ami a társult munkában történik, attól függ majd a társadalmi-gazdasági fejlődés is.

A KSZ tevékenysége súlypontjának a társult munkába való helyezésével az öngazgatási megegyezések és megállapodások folyamatába való közvetlen bekapcsolódással lehetővé válik, hogy a KSZ reális társadalmi erőként szerepeljen társadalmi-politikai rendszerünkben. Annál is inkább, mert így a lehető legszorosabb kapcsolatban lesz a társadalmi bázissal. Ez egyben szükségessé teszi az eddigi munkamódszerek gyökeres megváltoztatását a KSZ-en belül.

Doronjski elvtárs összegezésül mondta a Vajdasági Kommunista Szövetség előtt álló feladatok a társult munkában igen összetettek és felelősségteljesek. A VKSZ tevékenysége intenzív, tartós és átgondolt kell hogy legyen. Nem lehet egy probléma MEGOLDÁSA, egy akció, tevékenység sem másodrangú, mert mindegyiknek a maga módján az öngazgatási viszonyok fejlesztéséhez kell hozzájárulni.

A következő írás Žarko Marelj tollából származik. Címe: A dolgozó társultmunkabeli jogaiból eredő kötelességének teljesítésével és felelősségével kapcsolatos időszerű eszmei-politikai kérdések. A szerző a gyakorlatban jelentkező egyes nyílt kérdéseket szeretné jobban megvilágítani, konkretizálni. Tulajdonképpen azokra a feladatokra szeretné felhívni a figyelmet, melyek A társult munkáról szóló törvénytervezettel kapcsolatosak, választ keres egyes időszerű eszmei-politikai kérdésekre, melyek az alkotmány elveinek gyakorlati megvalósítása közben jelentkeztek.

A témát kisebb egységekre bontja. Először a társult munka alapszer-

vezetének helyéről és szerepéről beszél, ahol megállapítja, hogy az alapszervezet szerepe döntő, mert a munkás az alapszervezetben és rajta keresztül véglegesen ura lesz saját munkájának és az egész társadalmi munkának. A munkás csak az alapszervezetben valósít meg jövedelmet, ott rendelkezik a társadalmi tőke egészével. Az egész társadalmi tőke, illetve az újratermelés eszközei és ezzel a jövedelem is az alapszervezetben, a munkás kezében összpontosul.

Ott, ahol a munka egyesül a munkaeszközökkel, problémák jelentkeztek és — a szerző véleménye szerint — a gyakorlatban főleg innen ered az alapszervezet szerepének formálissá válása.

Ezután a tmsz-ek közötti viszonyt taglalja, majd a munka és a jövedelem társítása körüli helyzetet ismerteti.

A munka és a jövedelem társulásának jövőbeni megvalósulásáról ezt írja: „Amíg a munkás — mind a konkrét és közvetlen, mind a szélesebb és közvetettebb — érdeke nem érvényesül a tmsz-ekben való döntéshozatalban, nem lehet szó a munkások öntudatos akciójáról a jövedelem és a munka társításának irányában. Illetve ez a társulás jórészt az államapparátus és a technostruktúrák közvetítésének eredménye lesz.”

Az alkotmányos elvek valóra váltásának eddigi gyakorlata és tapasztalatai alapján állíthatjuk, hogy két fontos feladat előtt állunk: Az egyik a gazdaság felaprózottságának megszüntetése, a másik a tervezés megvalósítása.

A munka és a jövedelem társításának a termelő erők fejlesztési tervein keresztül az egymás közötti jogok és kötelezettségek világos meghatározásával elő kellene segíteni a jövedelem összpontosítását. Így kellene felteteleket teremteni a társadalmi termelékenység növeléséhez.

Végezetül konkrét akcióprogramot terjeszt elő:

— a KSZ minden alapszervezetében akciót kell indítani a tagok eszmei-politikai és akció képességének növeléséért, a JK SZ KB 3. ülésén hozott határozatok szervezett megismertetésével és tanulmányozásával, valamint A társult munkáról szóló törvény tervezetének elemzésével. Ezek alapján minden alapszervezetnek meg kellene határozni a rá háruló feladatokat és kötelezettségeket.

— elő kell segíteni, hogy a tagok szervezetten és aktívan részt vegyenek A társult munkáról szóló törvénytervezetről folyó vitában:

— meg kell állapítani a konkrét feladatok elosztását az akciók egyes fázisai és területei alapján. Meg kell határozni a feladatok hordozóit és a határidőt a feladatok elvégzésére.

— ki kell dolgozni és szervezetten végre kell hajtani a KSZ-en és más társadalmi-politikai szervezeteken belül folyó eszmei-politikai képzés programját, mely felkészítené az aktivistákat A társult munkáról szóló törvénytervezet nyilvános vitájára.

— községenként meg kell alakítani és különösen eszmei-politikai téren ki kell képezni szélesebb politikai aktívákat, melyek bekapcsolódnának a helyi közösségekben, tmasz-ekben, öngazgatási érdekközösségekben folyó munkába.

Dr. Dragoje Žarković, az újvidéki jogtudományi kar tanára egy igen időszerű és fontos kérdéstről ír. Az írás címe: A természeti környezet társadalmi újratermelése. Igyekszik rávilágítani az ökológiai krízis okozóira. Elsőnek a szükségletek robbanásszerű növekedését említi. Az emberiség úgy viselkedik, mintha a fejlődés fizikai lehetőségei korlátlanok lennének, pedig sajnos nincs így. Ha a fejlődés üteme nem idomul bolygónk lehetőségeihez, a következmények katasztrofálisak lesznek.

A krízis másik nagy oka a termelés technikájában és technológiájában rejlik. A termelés folyamán a nyersanyag nagy része hulladékként visszakerül a természetbe, megbontva annak egyensúlyát.

A piaci termelési mód, nem kedvez a természet és a társadalom közötti viszony ésszerű kialakulásának. Ebből következik, hogy a környezet krízise nem a technológiára, hanem társadalmi okozókra vezethető vissza, mivel a termelés mindig társadalmi jellegű.

Ha a termelési költségekbe beleszámítanánk a környezetet ért károsodásokat is, csak akkor kaphatnánk reális képet egy bizonyos üzem kifizetődőségéről. Az ipari termelés alapsémája: nyersanyag-feldolgozás-termék, a hulladékok bioszférába való visszajuttatásával két igen káros következményt von maga után. Az egyik a nyersanyagkészletek gyors kimerülése, a másik a bioszféra egyensúlyának megbontása, mert az nem képes elnyelni a hatalmas tömegű hulladékot.

A környezet szennyeződésének harmadik oka, a geológia, meteorológia, óceánográfia és a hasonló tudományágak relatív lemaradása. Ezek ugyanis igen jelentősek lennének a szennyeződés várható következményeinek előrelátásában és felmérésében.

További ok a pillanatnyi érdekek túlsúlyba jutása a hosszú távú és általános érdekek felett, ami a természethez való viszonyt a rablógazdálkodás szintjére süllyeszti.

Fontos tényező még a tervszerűtlen ipari fejlődés, az urbanizáció, a háborúk stb.

Az emberi társadalom és a természet egy zárt, úgynevezett bioökonómiai rendszert alkotnak. A termelés irányítása lassan a bioökonómiai rendszer irányításává alakul át.

A gazdasági elemzések központjában eddig a termelés, forgalmazás, értékesítés stb. állt. A termelés és a környezet viszonya háttérbe szorult. A termelés úgynevezett „nyílt rendszer” szerint történt, ILLETVE nyersanyag egyszeri felhasználásán alapult. A nyersanyag csak egy kisebb

hányada hasznosult a többi része hulladék képében visszajutott a természetbe. Erre a sorsra jutnak előbb-utóbb a termékek is. A termelés növekedése így az emberiség hulladékba fojtását eredményezheti. Ezért a „zárt rendszerű” termelés jelentené a megoldást. Itt az anyag körforgása alakulna ki, mely nem termelne hulladékot és nem szennyezné a környezetet sem — mivel a hulladék újra feldolgozásra kerülne.

Gyakran lehet hallani azt a véleményt, hogy a környezet megóvása és az ipari fejlesztés nem fér meg egymással. Vagy az egyik, vagy a másik. Az író szerint ez látszat-dilemma. A lényeg ugyanis a fejlesztés gyorságában van. Vagy gyors ipari fejlődést kell választani a környezet tönkretétele mellett, vagy mérsékelt ipari fejlődést a környezet megóvásával. Ez utóbbi vitán felül jobb megoldás és olcsóbb is — hosszabb távon szemlélve —, mert a környezet későbbi „gyógyítása” igen sokba kerül.

Az egészséges környezet a legnagyobb kincs. Az az ország, amely ezt a kincset a gyorsított fejlődésért feláldozza, végső soron többet veszít, mint nyer (pl. Japán).

A természethez való ésszerű viszony kulcsa a pillanatnyi és a hosszú távú érdekek helyes kombinációja. Nem lehet megállítani a fejlődést a környezet megóvása címén, de ügyelni kell, hogy ez ne környezetünk vesztére történjék. Hogy ezt elérjük, a termelés költségeibe be kell számítani a környezetet ért károsodásokat is, mert azokat előbb-utóbb el kell hárítani. Ha nem az illető vállalat költségére, akkor a közösség terhére. (Ily módon a környezetet szennyezők a közösség rovására nyereszkeskednek). A kifizetődőség kritériuma tehát nem lehet többé mérvadó. Lehet, hogy egy termék előállításának ára kisebb az eladási áránál, de kérdés, hogy mibe fog kerülni előbb-utóbb a környezet megtisztítása. Ezért mind gyakrabban kell összevetni egy termék előállításából várható hasznot az ebből származó környezeti károsodásokkal.

Nyilvánvaló, hogy az eddigi termelési rendszeren is változtatni kell. A természet többé nem tud önmagától reprodukálódni. Az ember segítségével szükséges. Ezért be kell vonni a környezetvédelmet is a társadalmi újratermelés fogalmába, mert csak így óvható meg az emberiség is.

Végezetül a szerző néhány konkrét intézkedést is javasolt:

- akadályokat kell gördíteni a pazarló, rablógazdálkodó fejlesztés elé,
- helyes népeségi politikával összhangba kell hozni a lakosság természetes és mechanikus mozgását a környezet nyújtotta lehetőségekkel,
- nem szabad szem elől téveszteni az ökológiát a társadalmi és gazdasági fejlesztés megszabásánál,
- bűcsút kell inteni a magas gazdaság-fejlesztési százalékarányoknak,
- serkenteni kell a tartós javak előállítását és vissza kell szorítani a rövid használatra előlátott áruk termelését,

- serkenteni kell a szélesebb körű megmozdulásokat a környezet megvédéséért,
- szigorúan ellenőrizni kell a különféle gyomirtószerek használatát,
- gyorsabb ütemben kell fejleszteni a hulladékfelhasználás technológiáját stb.

Gondoskodni a természetről azt jelenti — gondoskodni az emberről, mert az élet minősége mind nagyobb mértékben függ a környezet minőségétől — mondja befejezésül Žarković professzor.

Végezetül még Dragan Pejić érdekes írását ismertetjük. Olyan tárgykört boncolgat, melyről igen keveset, vagy nem ilyen formában olvashatunk. Az írás címe: Munkaszokások a társult munkában.

A munkaszokások a kultúra megnyilvánulása a társult munkában. Egyben a kultúra és a munka kapcsolata is — a munkás alkotó részvételével — mely az adott körülmények mellett a legnagyobb termelést biztosítják és hatással van mindazokra a folyamatokra, melyek a termeléshez fűződnek.

A munkaszokások fogalmával olyan folyamatot jelöltünk, melyről két téves nézet alakult ki, és egyben cáfoljuk is ezeket a nézeteket. Az egyik nézet szerint a kultúra a munka külön területe, a másik szerint a munka csak fizikai folyamat, szellemi alkotóelemektől elválasztva.

Tény, hogy a munkásosztály gyakorolja az anyagi termelés feletti hatalmat, de nem uralja kielégítő mértékben a munka szellemi alkotóelemeit is. Ez elsősorban azért van így, mert az oktatás, nevelés a tudomány és a termelőmunka még mindig nincsenek eléggé szorosan egymáshoz fűzve. Feltétlenül javítani kell a helyzeten, mert csak úgy lehet a munkás a társult munkában a kultúra és a termelés egységes hordozója.

A munkaszokások a munkások tudatos és tervszerű tevékenységei, amelyek a munkához való pozitív viszonyulásban a termelés növekedésében, az emberek közötti viszonyok javulásában, a termelés humanizációjában és a környezet óvásában nyilvánulnak meg. Mindent összevetve a munkaszokásoknak a munkához és a mindennapi élethez való — elkerülhetetlenül szükséges — viszonyát jelentik. Ez a viszonyulás legtöbbször a következő módzatokban jelentkezik:

- társadalmi és egyéni viszonyulás a termeléshez és a termelésben,
- a munkások saját munkájukhoz, mások munkájához és a megvalósított jövedelemhez való viszonyulása,
- a munkaeszközökhöz, a munka tárgyaihoz és a termékekhez való viszony,
- a szűkebb és tágabb környezethez való viszony,
- a szabad időhöz való viszony,
- a technikai és kulturális alkotó munkához való viszony stb.

A munka és a termelési viszonyok részeként kialakított különleges viszonyok célja olyan feltételek teremtése, melyek végső soron szavatolnák:

- a munka könnyebb, gyorsabb elvégzését,
- a munkához való alkotó viszonyulást és felébresztené a munkásokban azokat a szunnyadó értelmi képességeket, melyek a munka testi és szellemi munkára való osztásával eddig a háttérbe szorultak.
- egyenrangú viszonyok kialakítását a társult munkában,
- a termelési folyamatok humanizálását, optimális ökológiai, egészségügyi feltételek teremtésével,
- a munkás szellemi fejlődését, lelki életének gazdagodását végső soron a szabad, sokoldalú egyéniség kialakulását.

A munkahely esztétikai minősége a munkaszokások igen fontos eleme. Munkahely fogalma alá tartoznak mind azok a helyiségek, ahol a munkás munkája közben megfordul; műhely, udvar, mosdó stb. Jelentős tényezők még a munkavédelem, egészségvédelem, a sport és a rekreáció.

A szerző meggyőződése szerint a munkaszokások fejlesztése tulajdonképpen a termelőerők fejlesztését is szolgálják. Az utóbbi időben e téren jelentős eredmények születtek, de még mindig bőven akad tennivaló.

Ízelítőül ennyit a Savremenost 4. számának tartalmából. Najdan Pašić, Dragi Milenković, Milo Bošković és a többi szerző írása sem marad el az ismertetettek mögött, ám helyszűke miatt nem térhettünk ki rájuk.